

avtorjev, saj je bil namen avtorja te *Passio* predvsem propaganda superiornosti krščanstva nad rimskim poganstvom.

Akti mednarodnega kolokvija predstavljajo zanimive teme, ki so aktualne pri študiju rimske provincialne umetnosti in njene izpovednosti. Predstavljene so skupine spomenikov, ki jih lahko datiramo v čas od 1. do konca 3. ter še v 4. st. (študija M. Tomovića). Rimski sepulkralni, votivni in drugi spomeniki so zakladnica informacij, ki skriva odgovore na še mnoga vprašanja glede trgovine, problema delavniških krogov ter socialnih in etničnih vprašanj antičnega sveta. Na nekatera od postavljenih vprašanj lahko dobimo odgovore že v pričujočih aktih.

Barbara NADBATH

Milan Lovenjak: *Inscriptiones Latinae Sloveniae 1. Nevioudunum.* Situla 37. Narodni muzej Slovenije, Ljubljana 1998. ISBN 961-6169-09-2. 405 str., ilustr.

Knjiga, ki prinaša zgodovinsko-arheološki pregled o rimskem municipiju Nevioudunu in njegovem mestnem območju ter celoten korpus rimskih napisov Dolenjske in Bele Krajine, je nastala na osnovi disertacije, ki jo je avtor zagovarjal na Inštitutu za antično zgodovino in epigrafiko na dunajski univerzi. V knjigi so prvič zbrani vsi rimski napisi tega prostora, objavljeni z dobrimi fotografijami, ki jih je napravil Tomaž Lauko.

Antično mesto Nevioudunum je locirano na mesto Drnovega pri Krškem in je edino od rimskih avtonomnih mest v Sloveniji (druga tri so še Emona, Celeja in Petoviona), katerega razvoj je bil s pozno antiko prekinjen, njegovo vlogo v tem prostoru pa je prevzelo Novo mesto. Krško leži nekaj proč od nekdanjega Neviouduna, pomembnejše Brežice pa so še bolj oddaljene od antičnega mesta. Nevioudunum torej ni prekrilo moderno mesto, ki bi uničilo večino ostankov antičnega, žal pa ni imel te sreče, da bi bil kljub za raziskave ugodnejšim pogojem kot našeta druga mesta v Sloveniji dobro arheološko raziskan. Tako naše vedenje o tem mestu ostaja zelo fragmentarno; Milan Lovenjak je vse te fragmente skrbno zbral v izpovedno celoto, zelo veliko podatkov o življenju v Nevioudunu pa nudijo prav rimski napis, ki so eden pomembnejših virov za zgodovino mesta. Poleg orisa pozne prazgodovine tega prostora in orisa celotne zgodovine mesta in njegovega teritorija do njegovega propada v pozni antiki nam knjiga prinaša še zanimivo in pestro zgodovino raziskav, posebej epigrafskih.

Nevioudunum je nastal v flavijskem času, verjetno za vlade Vespazijana, ki je po prevzemu oblasti, ki ni potekal brez bojev, več mest v imperiju, posebej tistih, ki so ga v boju za oblast podprla, povzdignil na status rimskega municipija ali kolonije. Druga pomembna rimskodobna naselbina na Dolenjskem je bil Pretorij Latobikov (*Praetorium Latobicorum*, zdaj Trebnje), važna obcestna postaja in postaja konzularjevih beneficiarijev, neke vrste finančne in cestne policije. Postaja je bila še posebej pomembna, ker je bila locirana v bližini meje med provinco Panonijo (kamor je dolenjski prostor sodil) in Italijo s prvim italiskim mestom Emono. Največ rimskih kamnov izvira iz teh dveh naselbin. Najdišča rimskih napisov so sicer raztresena po celi Dolenjski in Beli Krajini, vendar jih je bilo v nekaterih krajih najdenih več kot v drugih, tako npr. v Čatežu ob Savi, Črnomlju in Loki pri Črnomlju, v Mokricah, Podzemlju, Ribnici, Stični, Velikih Malencih in Zgornji Pohanci, kar nedvomno pomeni, da moramo v njih oz. v njihovi bližini iskati pomembnejše rimskodobne naselbine vaškega tipa. Že zgolj topografska razprostranjenost napisov veliko pove o rimski poselitvi tega prostora.

Omenjenemu uvodnemu zgodovinskemu delu na 30 straneh, ki je opremljen z dvema zemljevidoma, sledi korpus napisov z izčrpnimi komentarji, ki obsega večji del knjige (str. 31-375). Napis, ki so topografsko razporejeni v pet večjih skupin: Nevioudunum, nevioudunski mestni teritorij, Pretorij Latobikov,

Bela Krajina, posebno skupino pa tvorijo miljniki. Na koncu knjige sta seznam literature in kratic ter izčrpnih epigrafskih indeksi. V okviru vsake enote so napis, ki so razvrščeni tematsko: na prvem mestu so votivni spomeniki, torej raznim bogovom in božanstvom posvečeni oltarji, tem sledijo vladarski, gradbeni in počastilni napis, če obstajajo, tem pa nagrobni spomeniki, ki jih je največ. Manjši del teh napisov hrani lapidarij v Narodnem muzeju Slovenije (ki je bil nekoč Kranjski deželni muzej), nekaj jih hranijo dolenjski in belokranjski muzeji (Dolenjski muzej v Novem mestu, Pokrajinski muzej Brežice, Belokranjski muzej v Metliki), nekaj jih je vzidanih po cerkvah, gradovih in hišah, posvetilo Mitri iz Mitreja v Rožancu pa je vzidano v živo skalo baje nekdanjega kamnoloma, ki so ga že v rimski dobi opustili.

Marsikateri rimski napis nam nudi zelo zanimive informacije o življenju v manjšem provincialnem mestu, kakršen je bil Nevioudunum, o življenju v živahni obmejni naselbini v Pretoriju Latobikov ali pa v manjših vaseh in zaselkih, kjer rustikalni nagrobniki pričajo hkrati o revnejšem življenju staroselskega prebivalstva, odmaknjenem od glavnih poti, vendarle pa tudi o njegovi relativni romanizaciji, ki se kaže že v tem, da so si dali postaviti kamnit rimski nagrobnik. Napis vsebuje poleg imen, ki so bodisi staroselska, bodisi latinska, tudi za rimske nagrobnike običajne ustaljene formule kot npr. *vix(it) ann(os)* (živel je ... let), *D(iis) M(anibus)* (Božanskim Manom) ali *h(ic) s(itus) e(st)* (tukaj počiva), če naštejemo le tri zelo pogoste.

Zanimiva skupina napisov so posvetila Jupitru in morda še kakšnemu drugemu bogu ali Geniju kraja (*Genius loci*) konzularjevih beneficiarijev, ki so imeli močno postojanko tako v Nevioudunu kot posebej tudi v Pretoriju Latobikov. Beneficiariji (legijski vojaki višjega čina, ki so bili oproščeni določenih obveznih del) so opravljali funkcije policije, varnostnikov in finančne policije in so bili prisotni v provincah ne pa v Italiji, zato jih v Emoni ni najti. Imeli so navado v Jupitrovem svetišču postavljati posvetila Jupitru in včasih še drugim božanstvom, ko so nastopili ali zamenjali službo. Veliko njihovih napisov je zato datiranih, kar je zelo važno za preučevanje paleografije napisov. Poleg onomastike so napis, ki so posebej važen vir za vojaško zgodovino, posamezne informacije pa odskrivajo tudi vsakdanje življenje na raznih ravneh, tako npr. počastilni napis za Tita Epija Latina, ki je bil eden od dveh županov mesta Neviouduna. Po ugledni prokuratorski karieri širom po imperiju mu je mesto, v katerem se je morda rodil, postavilo na javnem mestu počastilno ploščo. Ali pa, npr. napis učitelja gramatike ali grščine, Gaja Marcija Cejlerja, ki se je v Nevioudunu ubadal s tedanjjo mladino.

Knjiga je neobhodna za študij Dolenjske in Bele krajine v rimski dobi.

Marjeta ŠAŠEL KOS

Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronzaste dobe na Slovenskem / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia I. B. Teržan (ur.), Katalogi in monografije 29. Narodni muzej, Ljubljana 1995. ISBN 961-6169-05-X. 333 str., 49 slik, 180 tabel.

Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronzaste dobe na Slovenskem / Hoards and Individual Metal Finds from the Eneolithic and Bronze Ages in Slovenia II. B. Teržan (ur.), Katalogi in monografije 30. Narodni muzej, Ljubljana 1996. ISBN 961-6169-05-X. 281 str., 67 slik, 19 tabel med besedilom, 2 prilogi.

Obširno delo je izšlo v dveh zvezkih. Prvi del vsebuje katalog posameznih najdb in depojev ter tabele, v drugem delu so zbrane strokovne študije. Te odpirajo nove poglede na vrsto vprašanj; tako na vprašanja glede poselitve kot na vprašanja tehnološke, metalurške, trgovske in kulturne, predvsem pa religiozne narave.